

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОВЖИВАНЬ

CORPORATE RIGHT TO INFORMATION: PECULIARITIES OF EXERCISE AND ABUSE PREVENTION MECHANISMS

Смірнов Г.Ю., аспірант кафедри цивільного права

Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Дана стаття присвячена дослідженню корпоративного права на інформацію – його реалізації, попередженню зловживанням. Стверджується, що право на інформацію надає учаснику (акціонеру, члену) корпорації можливість отримати не лише інформацію про юридичну особу та її діяльність, а будь-які відомості, що здатні задовільнити інтерес особи як суб'єкта корпоративних правовідносин. До таких відомостей відноситься й інформація про діяльність дочірніх (контрольованих) юридичних осіб, право на отримання якої повинно бути надане учасникам (акціонерам, членам) корпорацій. Наголошено, що чинне законодавство не передбачає обов'язку учасника (акціонера, члена), з метою реалізації права на інформацію, надавати корпорації докази своєї участі в ній.

В науковій роботі підкреслено, що отримання інформації, яка знаходиться в публічному доступі, не пов'язане зі статусом учасника (акціонера, члена) корпорації, а отже не є формою реалізації корпоративного права на інформацію. Як наслідок, запропоновано власний перелік форм реалізації права на інформацію.

Автор вважає, що з метою попередження зловживанням правом на інформацію, слід обмежити строк про який особа може отримати відомості, що з часом втрачають свою актуальність. З цією метою, здійснено вдосконалення переліку документів, що містять такі відомості, а також запропоновано ценз (майновий в підприємницьких та кількісний в невідприємницьких корпораціях), подолання якого дозволяє, за потреби, запитувати інформацію за більш ранні періоди.

В статті також пропонується, з метою попередження зловживанням правом на інформацію, надати корпораціям, в особі уповноважених органів, можливість відмовити в наданні інформації, яка знаходиться в публічному доступі. Така пропозиція значною мірою стосується акціонерних товариств, які зобов'язані розкривати значний обсяг інформації про себе та свою діяльність. Відмова в наданні інформації, з метою гарантування права учасника (акціонера, члена) корпорації повинна супроводжуватися вказівкою на характер інформації та джерелом, де можна з нею ознайомитися.

Ключові слова: корпорація, право на інформацію, публічний доступ, перспективний ефект, зловживання правом.

This article is devoted to the study of corporate law on information – its exercise, prevention of its abuse. It is claimed that the right to information gives a participant (shareholder, member) of the corporation the opportunity to obtain not only information about the legal entity and its activities, but any information that can satisfy the interests of the individual as a subject of corporate relations. Such information includes information on the activities of subsidiaries (controlled) legal entities, the right to receive which should be granted to participants (shareholders, members) of corporations. It is emphasized that the current legislation does not provide for the obligation of the participant (shareholder, member), in order to exercise the right to information, to provide corporations with evidence of their participation in it.

The scientific work emphasizes that obtaining information that is publicly available is not related to the status of a participant (shareholder, member) of the corporation, and therefore is not a form of exercising the corporate right to information. As a result, author's own list of forms of exercising the right to information is offered.

The author believes that in order to prevent abuse of the right to information, it is necessary to limit the period for which a person can obtain information that eventually loses its relevance. To this end, the list of documents containing such information has been improved, and a qualification (property in business and quantitative in non-business corporations) has been proposed, overcoming which allows, if necessary, to request information for earlier periods.

The article also proposes, in order to prevent abuse of the right to information, to give corporations, represented by authorized bodies, the opportunity to refuse to provide information that is publicly available. This proposition largely applies to joint stock companies, which are required to disclose a significant amount of information about themselves and their activities. Refusal to provide information in order to guarantee the rights of a participant (shareholder, member) of the corporation must be accompanied by an indication of the nature of the information and the source where it can be found.

Key words: corporation, right to information, public access, perspective effect, abuse of rights.

Постановка проблеми. Корпоративне право на отримання інформації займає особливе місце серед решти прав учасника (акціонера, члена) корпорації як суб'єкта корпоративних відносин. Дане право за своєю природою є немайновим, оскільки надає своєму носієві задовільнити його немайновий інформаційний інтерес щодо отримання відомостей, які мають для значення для особи як суб'єкта корпоративних правовідносин – як щодо внутрішніх (членських) відносин з корпорацією, так і відносин зовнішніх, пов'язаних з безпосередньою діяльністю корпорації. Мета корпоративного права на інформацію – захист капіталовкладень в підприємницьких корпораціях, а також забезпечення участі та досягнення відмінних від прибутку цілей в невідприємницьких корпораціях. Під останніми варто розуміти всі юридичні особи приватного права, засновані на членстві – кооперативи, кредитні спілки, фермерські господарства, громадські об'єднання, релігійні та благодійні організації, політичні партії, об'єднання співвласників багатоквартирного будинку тощо [1]. Дане право забезпечує реалізацію учасником (акціонером, членом) решти корпоративних прав, у зв'язку з чим носить «служ-

бовий» характер щодо них. [2, с. 80; 3, с. 35] Так, повідомлення про скликання загальних зборів та ознайомлення з інформацією про корпорацію та її діяльність забезпечує реалізацію права на здійснення управління. Корпоративне право на отримання дивідендів залежить від поінформованості учасників (акціонерів, члени) корпорації про стан її діяльності, а реалізація права вимагати виплати оголошених дивідендів забезпечена можливістю учасників (акціонерів, членів) корпорації отримати відомості щодо дати, розміру, порядку та строку виплати дивідендів: згідно з а. 3 ч. 4 ст. 30 Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – ЗУ «Про АТ») таку інформацію акціонери можуть отримати в порядку запиту чи повідомлення [4].

Однак попри свою специфіку та значення для корпоративних правовідносин, корпоративне право на отримання інформації є недостатньо дослідженим. Серед вчених відсутній консенсус щодо розуміння характеру відомостей, які учасник (акціонер, член) корпорації може отримати при реалізації права на інформацію; якими, власне, є форми реалізації корпоративного права на отримання інформації. Окрім цього, права на отримання інформації

є поширеним інструментом зловживань та непропорційних дій, що обумовлює необхідність вдосконалення існуючих та імплементації нових превентивних механізмів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Дослідженням корпоративного права на інформацію займалися такі вчені як В. Г. Жорнокуй, Ю. М. Жорнокуй, Д. В. Ломакін, А. В. Смітюх, О. В. Бігняк, Д. І. Степанов, О. В. Кучмієнко та інші.

Постановка завдання: Метою даною статті є встановлення змісту права на отримання інформації, яка інформація є об'єктом даного права та якими є способи його реалізації. Вдосконалення чинного законодавства в частині попередження зловживань корпоративним правом на інформацію.

Виклад основного матеріалу. Розпочати дослідження корпоративного права на отримання інформації хотілося б із констатації відсутності в судовій практиці розрізнення між собою двох самостійних суб'єктивних прав учасника (акціонера, члена) корпорації – права на інформацію та права на управління. Так, Верховний Суд в Постанові від 28.04.2021 в справі № 908/522/20 зазначив, що корпоративне право на інформацію в дійсності є складовою корпоративного права на управління [5]. На нашу думку, з такою позицією Верховного Суду складно погодитися – дані права хоч і є взаємопов'язаними, але є самостійними один відносно одного. Право на інформацію спрямоване на задоволення корпоративного інформаційного інтересу шляхом отримання необхідних відомостей, які надалі особа використовуватиме на власний розсуд. Інакше кажучи, право на інформацію має самостійний об'єкт – власне, інформацію. Натомість, право на управління спрямоване на прийняття від імені корпорації управлінських рішень (хоч і поінформованих), якими упорядковуються та трансформуються внутрішні та зовнішні відносини останньої. Так, право на інформацію в корпоративних правовідносинах може реалізовуватися одночасно з правом на управління корпорацією (отримання повідомлення при скликанні загальних зборів). Однак, як справедливо зазначає Д. В. Ломакін, повідомлення акціонера про проведення загальних зборів стає можливим лише тому, що в останнього є право на отримання інформації. [6] Також варто звернути увагу й на той факт, що право на інформацію може здійснюватися і поза реалізацією інших корпоративних прав: коли особі необхідно ознайомитися зі станом ведення діяльності корпорації, для чого остання звертається з відповідним запитом – про жодне «управління» в даному випадку не може йти і мови, що не дозволяє розглядати дане право як «складову права на управління». На самостійний характер права на інформацію учасника (акціонера, члена) корпорації вказує й той факт, що порушення даного права є підставою для його захисту шляхом звернення до суду з позовом щодо надання запитуваної інформації – самостійним відносно права на управління способом захисту. В тих же випадках, коли ненадання інформації учаснику (акціонеру, корпорації) перешкоджає особі належно реалізувати своє право на управління – бути присутнім на загальних зборах та підготуватися до розгляду питань порядку денного – то порушення права на інформацію може одночасно призвести до порушення права на управління, що, однак, свідчить лише про тісний взаємозв'язок даних корпоративних прав, але не їхнє ототожнення.

Більшість вчених, серед яких В. Г. Жорнокуй, Ю. М. Жорнокуй, О. В. Чернокальцева, Т. О. Залялова та інші виділяють три способи реалізації корпоративного права на отримання інформації: 1) отримання інформації на запит суб'єкта права; 2) отримання інформації в процесі підготовки до проведення загальних зборів; 3) отримання загальнодоступної інформації про корпорації (в тому числі, в порядку розкриття інформації акціонерним товариством) [7, с. 85; 8, с. 60; 9, с. 95–99; 10, с. 118–123].

На нашу думку, під формою реалізації корпоративного права на отримання інформації слід розуміти випадки надання інформації виключно учаснику (акціонеру, члену) корпорації з метою задоволення його інформаційного інтересу як суб'єкта корпоративних правовідносин. Попри те, що ознайомлення з такою інформацією є способом задоволення інформаційного інтересу учасника (акціонера, члена) корпорації, однак воно не пов'язане з реалізацією корпоративного права на інформацію, оскільки з публічно доступною інформацією (в тому числі розкритою акціонерним товариством) може ознайомитися будь-яка заінтересована особа. Подібне розмежування здійснює й Д. В. Ломакін [11, с. 35].

І. В. Лукач, В. Г. Жорнокуй, Д. В. Ломакін та інші, під корпоративним правом на отримання інформації розуміють право учасника отримувати інформацію саме про діяльність юридичної особи [12, с. 347; 7, с. 79–81; 11, с. 33–35]. Подібна позиція відтворена в українському законодавстві в п. 4 ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про АТ», п. 2 ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»), п. 5 ч. 1 ст. 116 ЦК [13; 14]. Водночас, варто погодитися з А. В. Смітюхом, що такий підхід є дещо некоректним, оскільки, наприклад, відомості про установчі документи чи внутрішні локальні акти юридичної особи (положення про органи управління, положення про філії та представництва, кодекс корпоративного управління тощо – прим. Г. Ю.) передують діяльності останньої, яка має здійснюватися відповідно до них, а отже право на інформацію охоплює відомості як про юридичну особу, так і її діяльність, які потрібно розмежувати [15, с. 348].

Принагідно зазначимо, що аналіз ч. 3 ст. 35 ЗУ «Про АТ» свідчить, що й повідомлення про проведення загальних зборів не містить інформації про діяльність юридичної особи, оскільки вся інформація стосується виключно проведення загальних зборів – процедури, що передують прийняттю рішень органом управління від імені юридичної особи чи будь-якій участі юридичної особи в суспільних відносинах, а отже її діяльності як такої.

В корпоративних правовідносинах також існують випадки, коли надана особі у зв'язку з її статусом учасника (акціонера, члена) корпорації інформація не може бути віднесена ані до інформації про саму юридичну особу, ані інформації про її діяльність. Такими випадками зокрема є: 1) отримання повідомлення від учасника (акціонера, члена) про його намір продати частку (акції, пай) – ч. 3 ст. 20 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»; ч. 4 ст. 7 ЗУ «Про АТ»; ч. 3 ст. 166 ЦК України; 2) отримання від акціонера оферти (та повідомлення про прийняття оферти) з придбання контрольного чи значного контрольного пакету акцій – ч. 4, 6 ст. 65; ч. 4, 6 ст. 65¹ ЗУ «Про АТ»; 3) отримання повідомлення про конфлікт інтересів посадової особи – ч. 6 ст. 42 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ». Серед іншого, ч. 7 ст. 50 Проекту ЗУ «Про АТ» передбачено обов'язок потенційного представника акціонера повідомити останнього про наявний конфлікт інтересів [16].

Розглядаючи корпоративне право на інформацію, варто зазначити, що в іноземних правових системах учасник (акціонер, член) корпорації має можливість отримати відомості не тільки про саму корпорацію та її діяльність, але й про дочірні (контрольовані) підприємства останньої. Так, згідно зі ст. 131 Закону Німеччини «Про акціонерні товариства», запит акціонера може стосуватися відносин між акціонерним товариством та його афілійованими юридичними особами (в тому числі дочірніми (контрольованими) компаніями) [17]. Дещо ширше даний аспект права на інформацію врегульовано в законодавстві штатів Флорида та Делавер (США) – згідно з ч. 12 §607.1602 Закону штату Флориди «Про бізнес корпорації»; §220 Кодексу штату Делавер учасники (акціонери, члени) корпорації здатні запитувати інформацію про дочірні (контрольовані) ком-

панії в цілому, не обмежуючись виключно їх відносинами з материнською компанією [18; 19]. Важливо звернути увагу, що згідно зі §220 Кодексу штату Делавер, отримати інформацію про дочірню (контрольовану) юридичну особу акціонер корпорації може за таких умов: 1) материнська компанія володіє відповідними документами або може їх отримати; 2) надання документів для ознайомлення не порушуватиме договір між дочірньою (контрольованою) юридичною особою та третіми особами (тобто, йде мова про доступ до конфіденційної інформації, визначеної сторонами договорів).

Можливість учасників (акціонерів, членів) корпорацій запитувати інформацію про діяльність контрольованих юридичних осіб пояснюється тим, що вони, приймаючи від імені корпорації управлінські рішення на загальних зборах, здатні в тій чи іншій мірі здійснювати управління дочірньою (контрольованою) юридичною особою, діяльність якої, в свою чергу, впливає й на саму материнську компанію. Наведене яскраво ілюструє характер взаємовідносин між холдинговою компанією та залежним від нього корпоративним підприємством. Так, наприклад, згідно з ч. 2, 5 ст. 5 Закону «Про холдингові компанії в Україні», загальні збори холдингової компанії можуть приймати рішення щодо: 1) відчуження будь-яких пакетів акцій (часток, паїв) корпоративних підприємств; 2) формування єдиної фінансової, інвестиційної, виробничо-господарської та науково-технічної політики щодо корпоративних підприємств; 3) визначення напрямів та порядку використання прибутку корпоративних підприємств; 4) затвердження планів виробничого та соціального розвитку корпоративних підприємств; 5) будь-яких інших питань, віднесених до компетенції загальних зборів холдингової компанії статутом [20].

Відповідно, з метою здійснення ефективного управління дочірніми (контрольованими) юридичними особами, учасники (акціонери, члени) корпорації повинні володіти доступом до інформації про діяльність контрольованих ними (опосередковано, через корпорацію) юридичних осіб. Попри вищенаведене, наголошуємо, що чинне законодавство та доктрина визначають право на інформацію як можливість отримати відомості про корпорацію та її діяльність, і не охоплює інформацію про діяльність контрольованих нею юридичних осіб (тією мірою, якою ця діяльність не пов'язана з самою корпорацією – наприклад, відносини з третіми особами). Так, звісно, чинне законодавство – п. 23 ч. 1 ст. 77 ЗУ «Про АТ»; п. 11 ч. 1 ст. 43 ЗУ «Про ТОВ» тощо – дозволяє розширити перелік документів, які мають зберігатися корпорацією та надаватися за запитом її учасників (акціонерів), включивши до нього й необхідні документи щодо дочірніх (контрольованих) юридичних осіб. Однак, за таких умов, надання інформації виходитиме за межі «відомостей про корпорацію та її діяльність», а отже не відповідатиме наявному законодавчому та доктринальному визначенню корпоративного права на інформацію. Відповідно, варто переглянути зміст корпоративного права на отримання інформації та передбачити можливість особи запитувати інформацію не тільки про корпорацію, учасником (акціонером, членом) якої дана особа є, але й про юридичну особу, яка контролюється цією корпорацією. Надання такої інформації повинно здійснюватися з дотриманням прав третіх осіб, в тому числі щодо конфіденційної інформації. Забезпечення права на отримання інформації про дочірню (контрольовану) юридичну особу є можливим за умови покладення на останню обов'язку з надання материнській (контролюючій) корпорації інформації про свою діяльність. Такий обов'язок, наприклад, передбачено §6-16 Закону Норвегії «Про публічні акціонерні товариства» [21].

Отже, корпоративне право на інформацію надає своєму носієві (учаснику, акціонеру, члену корпорації) мож-

ливість отримати інформацію не тільки про юридичну особу чи її діяльність, але й інші відомості, які здатні задовільнити його інтереси як суб'єкта корпоративних правовідносин. Формами реалізації корпоративного права на отримання інформації є: 1) отримання інформації на запит учасника (акціонера, члена); 2) отримання інформації під час підготовки та проведення загальних зборів; 3) отримання інформації шляхом направлення повідомлення учаснику (акціонеру) у визначених законом випадках. З перелічених форм реалізації права на отримання інформацію найбільш важливою є отримання інформації в порядку звернення із запитом. За таких умов, носій суб'єктивного права виступає активним суб'єктом, сам визначає необхідну інформацію та той інформаційний інтерес, який він бажає задовільнити. Відповідно, саме правове регулювання отримання інформації на запит учасника (акціонера, члена) корпорації буде предметом нашого подальшого аналізу.

Корпоративне право на отримання інформації в порядку звернення з відповідним запитом до корпорації передбачено п. 5 ч. 1 ст. 116 ЦК України; п. 5 ч. 2 ст. 137 ЦК України та п. д а. 1 ст. 79 ЗУ «Про господарські товариства» (щодо вкладників командитних товариств); ст. 77-78 ЗУ «Про АТ» та ст. 43 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ»; ст. 12 ЗУ «Про кооперацію»; п. 9 ст. 12 ЗУ «Про сільськогосподарську кооперацію»; а. 4 ч. 1 ст. 11 ЗУ «Про кредитні спілки»; ст. 14 ЗУ «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» (далі – ЗУ «Про ОСББ»). [22–26] Даними нормами визначається яка саме інформація може бути доступною учасникам (акціонерам, членам) корпорації, а також порядок, відповідно до якого вона надається. Так, вищенаведені норми встановлюють невиключний перелік документів, які здатні задовільнити інформаційний інтерес особи як суб'єкта корпоративних правовідносин, серед яких можна виділити: 1) установчі документи; 2) документи, що регулюють діяльність органів управління; протоколи засідань органів управління; 3) річна фінансова звітність; 4) документи бухгалтерського обліку 5) документи, що підтверджують права юридичної особи на майно; 6) аудиторські висновки та результати інших аудиторських послуг; 7) перелік афілійованих осіб; 8) положення про філії (представництва) юридичної особи; 9) положення та звіти про винагороду членів органів управління тощо.

Істотність ролі, яку відіграє корпоративне право на отримання інформації в корпоративних відносинах – забезпечення реалізації решти корпоративних прав, контроль за діяльністю корпорації та особами, що здійснюють управління нею – обумовлює підхід більшості вчених щодо імперативності правового регулювання даного права в частині неможливості його обмеження чи виключення статутом корпорації. Такої позиції дотримується А. А. Кузнецов, зазначаючи, що в статуті можна передбачити лише процедурні аспекти реалізації права на інформацію або ж розширення умов та обсягів надання інформації [2, с. 82]. Підтримуючи дану позицію, О. О. Орлова уточнює, що подібна модель правового регулювання є допустимою лише за умови достатності та адекватності критеріїв обмеження доступу до інформації, встановлених законом [27, с. 337]. Очевидно, що в даному випадку вчена звертає увагу на необхідність забезпечення ефективного механізму попередження зловживанням правом на отримання інформації. В своєму дослідженні ми зупинимось на аналізі ризиків зловживань та способів їх попередження дещо згодом.

Варто зазначити, що для забезпечення належної реалізації права на отримання інформацію в порядку звернення із запитом, існує потреба у встановленні строку, протягом якого особі повинна бути надана запитувана інформація уповноваженим органом корпорації. Так, для акціонерів та учасників ТОВ та ТДВ, згідно з ч. 2 ст. 78 ЗУ «Про АТ»

та ч. 5 ст. 43 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», такий строк становить 10 днів з дня надходження відповідної письмової вимоги. Водночас, чинне законодавство не встановлює жодного строку щодо отримання інформації в повних та командитних товариствах, кооперативах, кредитних спілках та інших корпораціях. З огляду на зазначене, пропонується внести зміни до вищенаведених статей спеціальних законодавчих актів шляхом встановлення 10-денного строку для надання інформації на запит учасників та членів відповідних корпорацій.

Право на інформацію в учасника (акціонера, члена) корпорації виникає з моменту набуття особою участі в корпорації. Згідно з ч. 1 ст. 78 ЗУ «Про АТ», ч. 3 ст. 43 ЗУ «Про ТОВ та ТДВ», ст. 12 ЗУ «Про кооперацію», ст. 14 ЗУ «Про ОСББ», ч. 1 ст. 11 ЗУ «Про кредитні спілки» право на отримання інформації в порядку запити забезпечується кожному учаснику (акціонеру, члену) корпорації. В учасника (акціонера, члена) корпорації відсутній обов'язок надання підтвердження свого статусу. Верховний Суд в Постанові від 01.12.2021 в справі № 908/58/21, зазначив, що не тільки обов'язок надання підтвердження прав на цінні папери не передбачено ст. 78 ЗУ «Про АТ», але й в акціонерного товариства є можливість самостійно встановити перелік акціонерів. [28] В разі припинення участі в корпорації, особа позбавляється права на отримання інформації, оскільки відсутній правомірний інтерес в її отриманні. Колишній учасник (акціонер, член) корпорації має законний інтерес в отриманні інформації лише в тому випадку, якщо така інформація пов'язана з реалізацією інших корпоративних прав (наприклад, виплата частки при виході чи виплата вартості акцій при сквіз-ауті, тощо) [11, с. 36].

Зазначимо, що відсутність визначеного способу надання інформації (надання її в письмовому вигляді, зокрема копій документів – прим. Г. Ю.), як зазначив Верховний Суд в Постанові від 03.12.2020 року в справі № 910/13808/19, не може бути достатньою підставою для відмови товариства надати його учаснику інформацію про свою діяльність у спосіб, в який просить учасник, адже така відмова є за своєю суттю безпідставним обмеженням права особи у виборі форми одержання інформації всупереч вимогам статті 34 Конституції України, статті 7 Закону України «Про інформацію» [29]. Зазначимо, що лише ст. 78 ЗУ «Про АТ» визначено можливість надання інформації в письмовому вигляді – чинне законодавство не містить аналогічних положень щодо учасників (членів) інших корпорацій, а тому потребує внесення змін щодо надання інформації на запит учасника (члена, акціонера) в запитованій формі.

Реалізація корпоративного права на отримання інформації в порядку звернення із запитом, згідно з чинним законодавством, не обмежується періодом часу, за який особа має право отримувати інформацію. [30] На нашу думку, подібний стан правового регулювання є дещо неоднозначним. Справа в тому, що законодавець залишає поза увагою випадки, коли учасники (акціонери, члени) корпорації нерідко зловживають своїм правом на отримання інформації, звертаючись із запитом про отримання відомостей за попередні періоди діяльності корпорації не для задоволення свого інформаційного інтересу, а з метою перешкодити діяльності органів управління корпорації у зв'язку з обсягом запитованої інформації, яку необхідно буде надати (в тому числі з виготовленими копіями документів). В цьому сенсі слухною є пропозиція Д. В. Ломакіна та О. В. Бігняка зі встановлення обмеження періоду, за який учасники (акціонери, члени) корпорації можуть ознайомлюватися з відповідними документами [31, с. 258-259; 32, с. 270].

Варто наголосити, що такий підхід повинен стосуватися лише тих документів, що містять інформацію, яка зі спливом часу представляє меншу цінність. В науці

такі документи називаються «документами з обмеженим перспективним ефектом», з огляду на їх обмежену здатність задовільняти інформаційний інтерес в майбутньому [31, с. 258-259] Д. В. Ломакін відносить до таких документів: 1) висновки ревізійної комісії, аудитора чи органів фінансового контролю; 2) судові рішення пов'язані зі створенням, управлінням чи участю в юридичній особі (рішення в корпоративних спорах – прим. Г. Ю.); 3) протоколи засідань органів управління (виконавчого органу, наглядової ради); 4) значні договори (односторонні правочини) чи договори із заінтересованістю.

Однак, на нашу думку, наведений Д. В. Ломакіним перелік документів є дещо неповним і потребує розширення. Так, за вищенаведеним критерієм, до *документів з обмеженим перспективним ефектом*, можливість запити яких повинна обмежуватися певним періодом діяльності юридичної особи, цілком можна віднести також: 1) будь-які договори, які виконувалися юридичною особою – в учасників (акціонерів, членів) корпорації є інтерес в контролі за діяльністю посадових осіб в цілому, який не обмежується виключно значними правочинами чи правочинами із заінтересованістю; 2) протоколи загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи; 3) документи фінансової звітності та документи бухгалтерського обліку; 4) звіти про виплату винагороди членам органів управління; 5) будь-які судові рішення, які стосуються юридичної особи (а не тільки ті, які пов'язані з корпоративними спорами). Установчі документи юридичної особи (статут, засновницький договір тощо), положення про органи управління, положення про винагороду членів органів управління, положення про філії та представництва, перелік афілійованих осіб, документи що підтверджують право власності на майно, кодекс корпоративного управління а також *договори, які продовжують виконуватися корпорацією (та інформація що їх стосується)* до таких документів не належать.

Досліджуючи реалізацію права на інформацію щодо «документів з обмеженим перспективним ефектом», Д. В. Ломакін пропонує обмежити можливість ознайомлення з ними строком в три роки. [31, с. 258-259] На нашу думку, запропонований вченим строк, з урахуванням інтенсивності господарської діяльності та ступеню втрати актуальності інформації, що міститься в документах з обмеженим перспективним ефектом, є цілком слушним. Наприклад, згідно із §1102 (б) Закону штату Нью-Йорк «Про товариства з обмеженою відповідальністю» учасник товариства, при дотриманні розумних стандартів, встановлених статутом, може ознайомитися з фінансовою звітністю за останні три роки [32]. Згідно зі ст. L225-117 Комерційного кодексу Франції, будь-який акціонер може отримати документи, якщо вони стосуються останніх трьох фінансових років товариства, а саме: річні звіти, список посадових осіб органу управління, звіти органу управління, повідомлення про загальну суму виплачених винагород посадовим особам тощо [33]. В законодавстві деяких держав даний підхід імплементовано через обмежений строк зберігання документів, що відносяться до тих, які мають обмежений перспективний ефект. Так, згідно зі ст. 358 Закону Великобританії «Про компанії», компанія зобов'язана забезпечити доступ кожному своєму члену до протоколів засідань загальних зборів та прийнятих на них рішень за останні 10 років своєї діяльності [34]. Згідно зі ст. абзацом 2.1. ст. Закону Канади «Про бізнес корпорації», корпорація зобов'язана зберігати бухгалтерську звітність та протоколи засідань загальних зборів та прийнятих на них рішень протягом шести років після закінчення фінансового року, щодо якого такі документи складено [35]. Водночас, потрібно усвідомлювати, що в учасника (акціонера, члена) корпорації може виникнути потреба в отриманні відомостей за більш ранній період діяльності юридичної особи. В цьому сенсі,

законодавство не повинно створювати перешкод в отриманні такої інформації – лише спеціальний порядок доступу до неї з метою попередження зловживань правом на інформацію. Д. І. Степанов пропонує надати доступ до інформації корпорації за будь-який період її діяльності особам, які одноосібно чи сукупно володіють 25% статутного капіталу [36, с. 101].

На нашу думку, хоч така ідея і є слушною, втім розмір цензу є дещо з великим. Так, в акціонерних товариствах розподіл статутного капіталу рідко коли передбачає наявність власників пакету акцій в 25% (навіть пакет акцій в 10% далеко не завжди може належати одному акціонеру), а навіть якщо такі акціонери є, то подібний ценз ставить в надзвичайно невідповідне становище добросовісних міноритарних акціонерів, чисельність яких є істотною, якщо не становить. Іншим підприємницьким корпораціям, де передбачена обов'язкова майнова участь (ТОВ, ТДВ, командитні та повні товариства, виробничі кооперативи), не властива наявність великої кількості учасників (членів), однак доволі непоодинокими є випадки, коли більшість учасників (членів) також не представлена власниками часток та паїв в 25% статутного капіталу – подібні випадки також не варто залишати поза увагою, адже ценз в 25% суперечить інтересам більшості учасників (членів) корпорації, що не є допустимим. На нашу думку, розмір цензу доцільніше встановити на рівні одноосібного чи сукупного володіння часткою, акціями чи паєм в розмірі 5% статутного (складеного) капіталу чи пайового фонду, а в невідповідних підприємствах – кількісний ценз в розмірі 5% від загальної кількості членів. В подальшому, залежно від того як подібна норма проявить себе в регулюванні правовідносин, розмір цензів може бути переглянуто.

О. В. Бігняк, з метою попередження зловживанням корпоративним правом на інформацію, зазначає, що критерієм характеру та обсягу інформації, яка підлягає наданню акціонерам, повинна бути участь останніх в загальних зборах [32, с. 274-275]. Так, обмеження реалізації права на отримання інформації тією мірою, якою це необхідно для підготовки до прийняття рішень з питань порядку денного, передбачено ч. 1 ст. 131 Закону Німеччини «Про акціонерні товариства», ст. 428 Кодексу комерційних компаній Польщі, в той час як ст. 196-197 Закону Іспанії «Про корпоративні підприємства» воно передбачено як щодо учасників товариств з обмеженою відповідальністю, так і акціонерів [17; 38; 39]. Водночас цікаво, що на відміну від іспанського законодавства, в німецькому законодавстві такий підхід не поширюється щодо товариств з обмеженою відповідальністю, про що свідчить положення ст. 51а Закону Німеччини «Про товариства з обмеженою відповідальністю» [40]. На нашу думку, така диференціація в правовому регулюванні права на інформацію обумовлена усвідомленням німецьким законодавцем того, що наведена модель правового регулювання корпоративного права на інформацію є недосконалою. В усіх корпораціях, окрім акціонерних товариств, для яких законодавством передбачено обов'язок з розкриття значного масиву інформації, подібний підхід законодавця порушує баланс між забезпеченням превенції зловживанню правом на отримання інформації та можливості учасників (членів) корпорації, як суб'єктів корпоративних правовідносин, задовільнити свій правомірний інформаційний інтерес, оскільки іншого джерела задоволення інформаційного інтересу вони позбавлені. Розглянемо даний аспект дещо детальніше.

Якщо керуватися вищенаведеними формулюваннями, й звертатися із запитом на отримання інформації учасник (акціонер, член) корпорації може лише для підготовки до питань порядку денного, то це означає що в період між загальними зборами учасник (акціонер) не може отримати інформацію про корпорацію чи її діяльність. Зазначимо,

що мова йде саме про період між річними загальними зборами, оскільки скликання позачергових загальних зборів учасників (членів) корпорації є наслідком аналізу наявної інформації, а отримання доступу до інформації є неможливим поки не буде скликано позачергової загальної збори та визначено їх порядок денний, змістом питань якого й обумовлена реалізація права на інформацію. Як наслідок, особа не може задовільнити наступні інформаційні інтереси поза межами загальних зборів: 1) визначити ефективність діяльності корпорації, чи є потреба в збільшенні статутного капіталу, здійсненні реорганізації чи припинення корпорації; 2) здійснювати контроль та протидію недобросовісності з боку посадових осіб підприємницьких та невідповідних підприємств корпорацій, припинення їх повноважень та призначення нових членів органів управління; 3) отримати інформацію для оцінки ринкової вартості частки (акцій, паю) в статутному капіталі чи пайовому фонді (наприклад, при бажанні відчуження даних об'єктів) тощо. Серед іншого, внаслідок подібної моделі обмеження корпоративного права на інформацію, учасник (акціонер, член) корпорації також не може належним чином реалізувати правомочність із внесення пропозицій до порядку денного, оскільки її інформаційні запити обмежені лише питаннями, які винесені на порядок денний.

Так, звісно, згідно зі ст. 142 Закону Німеччини «Про акціонерні товариства», в акціонерів є можливість ініціювати аудит ведення справ товариства. Однак, таке рішення приймається більшістю голосів на загальних зборах й, відповідно, ставить у край невідповідне становище добросовісних міноритарних акціонерів, а надто у випадках коли порушення вчинено мажоритарним (мажоритарними) акціонерами чи за їх сприяння. Відповідно, міноритарні акціонери, в період між щорічними загальними зборами, за вищенаведених умов, практично позбавлені можливості виявити порушення в управлінні товариством оскільки не здатні задовільнити правомірний інформаційний інтерес індивідуально, а також звернутися до суду з позовом щодо примусового надання інформації, адже відповідне корпоративне право не було порушено. Більше того, за неможливості отримувати інформацію про стан діяльності товариства в період між загальними зборами, в акціонерів відсутня можливість виявити обставини, які б свідчили про обґрунтовану потребу в проведенні такого аудиту (підозри в неправомірності дій посадових осіб, мажоритарних акціонерів тощо), а отже безумовне щорічне ініціювання його проведення не завжди може бути раціональним.

Таким чином, вважаємо, що модель регулювання права на отримання інформації, за якою реалізація даного права обмежується виключно підготовкою до загальних зборів, не варто імплементувати до українського законодавства з огляду на її обмежену ефективність.

Досліджуючи право учасника (акціонера, члена) корпорації на інформацію, слід також дослідити його з точки зору його реалізації щодо інформації, яка знаходиться в публічному доступі. В даному випадку, в першу чергу, слід виходити з того, що корпоративне право на отримання інформації покликане задовільняти інтерес учасника (акціонера, члена) корпорації в отриманні відомостей про неї, її діяльність та інші відомості, що можуть становити для нього правомірний інтерес. Саме для цього особі надається право ознайомлюватися з документами та інформацією в порядку запити чи під час скликання й проведення загальних зборів. Якщо ж інформація є у вільному доступі, то в особі вже наявна можливість задовільнити свій інформаційний інтерес а отже, в такому випадку, покладення на останню обов'язку із задоволення інформаційних запитів (в тому числі виготовлення – хоч і за кошти акціонера – необхідних копій) є необґрунтованим. Якщо особа мала можливість задовільнити свій інтерес в інший спосіб, аніж в порядку звернення із запитом,

однак не скористалася нею, то звернення із запитом слід кваліфікувати як зловживання правом [41, с. 78].

Наведене значною мірою стосується акціонерних товариств, щодо яких, згідно з а. 3 ч. 1 ст. 124 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (далі – ЗУ «Про ринки капіталу») передбачено обов'язок із розкриття регульованої інформації, до складу якої, серед іншого, входять: 1) регулярна (річна та проміжна) інформація – про органи управління та їх посадових осіб; про господарську та фінансову діяльність; вчинення значних правочинів чи правочинів із заінтересованістю; річна фінансова звітність; звітність керівництва; структура капіталу; участь товариства в іншій юридичних особах; виплата дивідендів; виплата винагород посадовим особам тощо (ст. 126 ЗУ «Про ринки капіталу»); 2) інформація про власників голосуючих пакетів акцій акціонерних товариств, пакет яких становить 5 і більше відсотків акцій (ч. 3 ст. 124 ЗУ «Про ринки капіталу»); 3) особлива інформація – рішення про емісію цінних паперів понад 25 % статутного капіталу; рішення про викуп товариством власних акцій; зміну акціонерів, яким належать голосуючі акції, розмір пакета яких стає більшим, меншим або дорівнює пороговому значенню пакета акцій; зміна складу посадових осіб. (ст. 128 ЗУ «Про ринки капіталу») [42]. Наведений перелік є неповним, оскільки є лише приблизною ілюстрацією того який масив відомостей про акціонерне товариство підлягає розкриттю і є публічно доступним.

З вищевказаного можна зробити висновок, що досить велика кількість інформації про акціонерні товариства знаходиться в публічному доступі. Звернення із запитом на отримання інформації за таких умов створюватиме перешкоди в діяльності органів управління, покладаючи на них невиправдане навантаження із задоволення інформаційного інтересу акціонера, а також перешкодажтиме діяльності органів управління. Відповідно, з метою попередження ризиків пов'язаних із зловживанням правом на інформацію, в акціонерного товариства повинна бути законна можливість відмовити акціонеру в наданні інформації, яка вже є в публічному доступі.

Такий підхід відповідає сучасному стану правового регулювання права на отримання інформації щодо корпорацій. Так, згідно з а. 2 ч. 2 ст. 9 Директиви 2007/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 липня 2007 року (в редакції від 09 червня 2017 року) «Про здійснення окремих прав акціонерів лістингових компаній», державні члени ЄС можуть передбачити в своєму законодавстві, що відповідь на запит про отримання інформації вважається наданою, якщо відповідна інформація є доступною на

Інтернет-сторінці акціонерного товариства [43]. Аналогічне положення передбачено ст. 16¹ Закону Литви «Про компанії» [44]. Згідно з п. б) ч. 1 ст. 156 Закону Чехії «Про бізнес корпорації», підставою для відмови в наданні інформації акціонеру є її наявність *в публічному доступі* [45]. На нашу думку, в українському законодавстві доцільно передбачити, що акціонерне товариство (власне, будь-яка корпорація загалом) має право відмовити в наданні інформації, якщо така інформація знаходиться в публічному доступі. З метою забезпечення інформаційного інтересу носія корпоративного права на інформацію, уповноважений орган корпорації зобов'язаний вказати у рішенні про відмову в наданні інформації які саме відомості знаходяться в публічному доступі та де з ними можна ознайомитися.

Висновки: Право учасника (акціонера, члена) корпорації на інформацію є немайновим корпоративним правом, яке надає своєму носієві можливість отримати інформацію не тільки про юридичну особу чи її діяльність, але й інші відомості, які здатні задовільнити його інтереси як суб'єкта корпоративних правовідносин. Формами реалізації корпоративного права на отримання інформації є: 1) отримання інформації на запит учасника (акціонера, члена); 2) отримання інформації під час підготовки та проведення загальних зборів; 3) отримання інформації шляхом направлення повідомлення учаснику (акціонеру) у визначених законом випадках. Наразі існує об'єктивна потреба в закріпленні права учасника (акціонера, члена) корпорації ознайомлюватися з інформацією про її дочірні (контрольовані) юридичні особи. Чинне законодавство не встановлює жодного строку щодо отримання інформації в повних та командитних товариствах, кооперативах, кредитних спілках та інших корпораціях, а отже пропонується внести зміни до законодавства та передбачити 10-денний строк для надання інформації для учасників (членів) відповідних корпорацій. З метою попередження зловживанням корпоративним правом на інформацію, пропонується обмежити можливість запитувати інформацію про корпорацію та її діяльність 3-річним строком щодо документів з перспективним ефектом, перелік яких розширено та вдосконалено в даній статті. Особи, що одноосібно чи сукупно володіють часткою, акціями чи паєм в розмірі 10% статутного (складеного) капіталу чи пайового фонду, можуть запитувати інформацію за більш ранні періоди. Також пропонується також передбачити в законодавстві право корпорації (зокрема, акціонерного товариства), в особі уповноваженого органу, відмовити в наданні інформації, яка перебуває в публічному доступі, з вказівкою щодо того де та з якою саме інформацією особа може ознайомитися.

ЛІТЕРАТУРА

- Смірнов Г.Ю. Щодо поняття корпорації як суб'єкта корпоративних правовідносин. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 55–64.
- А. А. Кузнецов. Пределы автономии воли в корпоративном праве : краткий очерк. М. : Статут, 2017. 160 с.
- О. М. Вінник. Право на інформацію як умова реалізації корпоративних прав в українському та зарубіжному праві: порівняльний аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1. С. 28–36.
- Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
- Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 28.04.2021 у справі № 908/522/20. URL: <https://opendatabot.ua/court/96668851-674c347ba78705d2acd94a536ce84c45>
- Ломакін. Общая теория акционерных правоотношений.
- Жорнокуй В. Г. Правова природа права на інформацію про діяльність господарського товариства. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2013. Вип. 33. С. 79–93.
- Ю. М. Жорнокуй. Проблемні аспекти встановлення правового режиму інформації, розміщеної на веб-сторінці акціонерного товариства. *Право та інновації*. 2014. № 3. С. 55–61.
- Чернокальцева Е. В. Злоупотребление правом акционерами: понятие и формы : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03 / Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский государственный университет, 2011. 177 с.
- Залаялова Т. О. Права и обязанности акционера по законодательству Российской Федерации : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03 / Иркутск : Байкальский государственный университет экономики и права, 2007. 197 с.
- Д. В. Ломакин. Право акционера на информацию: изменение подхода законодателя. *Юридический вестник Самарского университета*. 2018. Том 4. Вып. № 3. С. 31–40.
- І. В. Лукач. Господарсько-правове регулювання корпоративних відносин в Україні: теоретичні проблеми : дис. ... докт. юр. наук : 12.00.04 / Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016, 474 с.;
- Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).

14. Цивільний кодекс : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 17.05.2022 року).
15. Смітюх А. В. Корпоративні права та корпоративні паї (частки): теоретико-правові аспекти : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 662 с.
16. Про акціонерні товариства : Проект Закону України № 2493 від 25.11.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468 (дата звернення: 17.05.2022 року).
17. Про акціонерні товариства : Закон Федеративної Республіки Німеччина від 06.09.1965 року. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/index.html (дата звернення 17.05.2022 року).
18. Про бізнес корпорації : Закон штату Флориди від 01.01.2020 року. URL: http://www.leg.state.fl.us/statutes/index.cfm?App_mode=Display_Statute&Search_String=&URL=0600-0699/0607/0607PARTIContentsIndex.html (дата звернення 17.05.2022 року).
19. Про корпорації : Закон штату Делавер від 1899 року. URL: <https://codes.findlaw.com/de/title-8-corporations/de-code-sect-8-220.html> (дата звернення 17.05.2022 року).
20. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 № 3528-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
21. Про публічні акціонерні товариства : Закон Королівства Норвегія від 01.01.1999 року в редакції від 11.02.2022 року. URL: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-45> (дата звернення: 17.05.2022 року).
22. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
23. Про кооперації : Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
24. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
25. Про кредитні спілки : Закон України від 20.12.2001 № 2908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text> (дата звернення: 17.05.2022 року).
26. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29.11.2001 № 2866-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення 17.05.2022 року).
27. А. А. Кузнецов. Корпоративне право в очікуванні перемен : сборник статей к 20-летию Закона об ООО [Электронное издание] / Отв. ред. А. А. Кузнецов. – Москва : М-Логос, 2020. 462 с.
28. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 01.12.2021 року в справі № 908/58/21. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/101812224?links_npa=T080514%20766&links_npa=T080514%20788 (дата звернення 17.05.2022 року)
29. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 03.12.2020 року в справі № 910/13808/19. URL: <https://opendatabot.ua/court/93373105-8ebef40cddeac2f8a8c1331bc96a8920> (дата звернення 17.05.2022 року);
30. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 30.07.2020 року в справі № 924/1237/19. URL: <https://opendatabot.ua/court/90670346-6e98a056aba78d3659d787f136fd46d5> (дата звернення 17.05.2022 року);
31. І. В. Спасибо-Фатеева. Корпоративне право: кризь призму судової практики: монографія / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатеевої. Харків : ЕКУС, 2021. 512 с.
32. О. В. Бігняк. Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні. дис. докт. юр. наук: 12.00.03 / Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. С. 501.
33. Про товариства з обмеженою відповідальністю : Закон штату Нью-Йорк від 1995 року в редакції від 21.01.2021 року. URL: <https://codes.findlaw.com/ny/limited-liability-company-law/>.
34. Комерційний кодекс : Закон Республіки Франція від 2000 року в редакції від 17 травня 2022 року. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000005634379/ (дата звернення 17.05.2022 року).
35. Про компанії : Закон Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії від 2006 року в редакції від 17 травня 2022 року. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (дата звернення 17.05.2022 року).
36. Про бізнес корпорації : Закон Канади від 1985 року в редакції від 02.05.2022 року. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-44/index.html> (дата звернення: 17.05.2022 року).
37. Д. І. Степанов, В. А. Кузнецов. Право акціонера на інформацію. *Журнал «Закон»*. 2011. № 11. С. 97–108.
38. Кодекс комерційних компаній : Закон Республіки Польща від 15 вересня 2000 року в редакції від 28.04.2022 року. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20000941037> (дата звернення 17.05.2022 року).
39. Про корпоративні підприємства : Закон Королівства Іспанія від 03.07.2010 року. URL: https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Corporate_Enterprises_Act_2015_-_Ley_de_Sociedades_de_Capital.PDF (дата звернення 17.05.2022 року).
40. Про товариства з обмеженою відповідальністю : Закон Федеративної Республіки Німеччина від 20.04.1892 року в редакції від 10.08.2021 року. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (дата звернення 17.05.2022 року).
41. О. В. Кучмієнко. Зловживання правом у корпоративних правовідносинах : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. 230 с.
42. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення 17.05.2022 року).
43. Про використання певних прав акціонерів у лістингових компаніях : Директива 2007/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.06.2007 року. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32007L0036> (дата звернення 17.05.2022 року);
44. Про компанії : Закон Республіки Литва від 13.07.2000 року No. VIII-1835 в редакції від 14.10.2014 року. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2af0c0d049b811e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=rivwzvrvpg> (дата звернення 17.05.2022 року).
45. Про компанії та кооперативи (Про комерційні корпорації) : Закон Республіки Чехія від 25.01.2012 року в редакції від 01.01.2021 року. URL: <https://www.zakonyprolid.cz/cs/2012-90> (дата звернення 17.05.2022 року).